tų radinių, XVII a. datuojamame kultūriniame sluoksnyje aptikti 2 iš rąstų surėsti šuliniai (3 ir 5). Šio laikotarpio horizonte aptikta daug buitinės keramikos šukių, gyvulių kaulų, koklių fragmentų, vinių, peilių, odos, avalynės ir atraižų bei kitų radinių. Reikia paminėti, kad odinių dirbinių daugiausiai rasta jau minėtame rąstiniame pastatėlyje ir plote tarp šulinių 2 (5 pav.) ir 3. Čia surasta per 1000 registruotų odinių dirbinių, kurių didžiąją dalį sudaro įvairi avalynė. Kitose tirto ploto dalyse aptikti tik pavieniai odos dirbiniai. Tirto ploto R pakraštyje aptiktas apie 20–30 cm į įžemį įkasto medinio vandentiekio fragmentas.

Odminių g. 14 sklype, be jau minėtų archeologinių tyrinėjimų 2000 m., nevykdyti jokie stambesni žemės kasimo darbai įrengiant požemines komunikacijas, todėl čia gerai išliko visų laikotarpių nuo XVI a. pabaigos iki XX a. pradžios kultūriniai sluoksniai. Čia aptiktas ir XVIII a. datuojamas šulinys 1 su šalia buvusiu mediniais rąsteliais grįstu taku, kitų to laikotarpio radinių. XIX–XX a. pradžia datuojamų radinių taip pat aptikta labai gausiai. Šiuo laikotarpiu datuojami ir tirtame plote aptikti šuliniai 2 ir 4.

Odminių St. 14

In 2011, 303 m^2 were excavated during an investigation on the plot at Odminių St. 14 (Fig. 1) and a late 16th – early 20th-century cultural layer up to 4 m thick was discovered. A large quantity of coeval wooden architectural objects (Figs. 2–5) and a huge quantity of 17th–20th-century finds illustrating the daily life of the residents of Vilnius were discovered during the excavation.

Vitalija Veževičienė

Islandijos gatvė 3/18

2011 m. rugpjūčio–lapkričio mėnesiais archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai ir žvalgymai atlikti sklype Islandijos g. 3/18 pastatų pamatų sanavimo darbų vietoje. Tyrinėjimai vyko 2 etapais. Pirmuoju etapu ištirti 6 šurfai (kiekvienas 1,5x1,5 m dydžio, bendro 13,5 m^2

1 pav. Vilniaus miesto 1737 m. J. G. Fiurstenhofo plano dalis su pažymėta tyrinėjimų vietos artimiausia aplinka.

Fig. 1. Part of the 1737 Vilnius city plan by J. G. von Fürstenhoff with the immediate vicinity of the excavated area marked.

2 pav. Vilniaus miesto 1808 m. plano dalis su pažymėta tyrinėjimų vietos artimiausia aplinka.

Fig. 2. Part of the 1808 Vilnius city plan with the immediate vicinity of the excavated area marked.

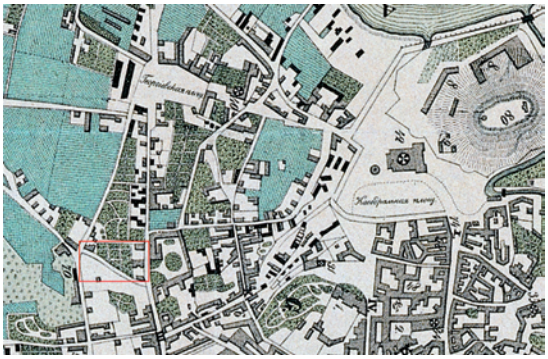

3 pav. Vilniaus miesto 1840 m. plano dalis su pažymėta tyrinėjimų vietos artimiausia aplinka.

Fig. 3. Part of the 1840 Vilnius city plan with the immediate vicinity of the excavated area marked.

ploto). Antruoju etapu šurfų 1–3 vietoje pratęsti žvalgomieji tyrinėjimai – palei pastato pamatus ištirtos 3 perkasos. Šurfo 4 vietoje atlikti žvalgymai – tirta 1 m pločio tranšėja palei pastato pamatus. Tolesnių tyrinėjimų metu šurfų 1–3 vietoje, 62 m ilgio ir 1 m pločio tranšėjoje palei pastato pamatus vykdyti žvalgymai, kaip ir šurfo 4 vietoje, kur fiksuoti komunikacijų suardyti sluoksniai. Čia žvalgymai atlikti 23 m ilgio, 1 m pločio tranšėjoje palei pastato pamatus. Visos žvalgytos tranšėjos kastos iki 1,5 m gylio.

Viename ankstyviausių Vilniaus užstatymą vaizduojančių XVIII a. vidurio miesto ikonografiniame šaltinyje – J. G. Fiurstenhofo plane nagrinėjama vieta dabartinio senamiesčio V dalyje vaizduojama neurbanizuota, gatvių linijos nesusiformavusios, teritorijoje žymimi pavieniai mediniai statiniai. Ryškesnio užstatymo kryptingumo ar sistemos nepastebima (1 pav.). Artimiausioje kaimynystėje plane pažymėti Radvilų rūmai – 104-oji posesija (kai kurie rūmų korpusai išlikę iki mūsų dienų – rūmų pastatas stovėjo dabartinių Vilniaus ir Liejyklos gatvių kampe). 1808 m. plane tiriamos vietos aplinkoje dauguma dabartinių gatvių jau susiformavusios, matomas posesijų žymėjimas, išskiriamas medinis bei mūrinis užstatymas (2 pav.). Tačiau užstatymas koncentruojasi kvartalo V dalyje, arčiau Vilniaus gatvės. Tiriamajame sklype, priklausančiame 717-ajai posesijai, jokio užstatymo nepastebima, išskyrus „T“ formos mūrinį pastatą, pažymėtą maždaug dabartinių Pylimo ir Islandijos gatvių kampe. Namas 1808 m. plane turi atskirą posesijinį numerį – 734. Dabartinė Islandijos gatvė tada vadinosi *Zaulek Powalny*. 1840 m. plane situacija smarkiai nepakinta – naujų pastatų sklype neatsiranda (3 pav.). Be jau minėto mūrinio pastato, jame žymimi tik sodai arba daržai. 1938 m. plane užstatymo tinklas kvartale gerokai patankėja. Tiriamajame sklype pavaizduotas užstatymas daugmaž atitinka dabartinį (4 pav.).

Istorijos bėgyje dabartinė Islandijos gatvės teritorija atsidūrė už miesto sienos ribų, todėl nestebina, kad istorinių duomenų apie šią vietovę aptinkama tik iš XIX a. (duomenis apie sklypo statinių istorinę raidą yra surinkusi architektūros istorikė Morta Baužienė). Da-

bartinė Islandijos gatvė turėjusi ne vieną pavadinimą: 1808 m. plane tai *Zaulek Powalny*, 1890 – *Новая*; 1910 – *Portowa*, 1916 – *Wardem wall*, nuo 1921 m. – *Gdanska*. Po II Pasaulinio karo visa ilga arterija nuo Vilniaus (tada L. Giros) gatvės iki Neries upės vadinta P. Cvirkos gatve. Pagal istorijos duomenis, sklypo užstatymas formavosi gana vėlai. Pagrindiniai statybos darbai vyko 1877–1901 m., kai įvairiu laiku buvo statomi žydų religinės mokyklos komplekso korpusai. Tai buvo netaisyklingos „U“ raidės plano su rizalitu kompleksas, išlikęs iki mūsų dienų.

Sklypas Islandijos g. 3/18 anksčiau archeologiškai netyrinėtas. Artimiausioje vietos aplinkoje, šiek tiek į R nuo jo, Vilniaus g. 31, Vilniaus ir Islandijos gatvių sankirtoje, 8-ajame kvartale 2004 m. žvalgomuosius tyrinėjimus vykdė Linas Kvizikevičius. Jų metu buvo ištirta 18 šurfų, aptiktas 1,3–1,6 m storio kultūrinis sluoksnis. Apatinis horizontas archeologo datuotas XV–XVI a. pradžia (žr. *ATL 2004 metais*, Vilnius, 2005, p. 250–251). Tais pačiais metais šiame sklype Rytis Jonaitis vykdė plačios apimties tyrinėjimus. Iš viso ištirtas 814 m^2 plotas, aptiktas iki 1,7 m storio kultūrinis sluoksnis, datuojamas XVI–XIX a. Tyrinėjimų metu nustatyta, kad XVI–XVIII a. gatvė buvo 4–5 m į Š, lyginant su dabartine Islandijos gatve (žr. *ATL 2004 metais*, Vilnius, 2005, p. 226–234).

4 pav. Vilniaus miesto 1938 m. plano dalis su pažymėta tyrinėjimų vietos artimiausia aplinka.

Fig. 4. Part of the 1938 Vilnius city plan with the immediate vicinity of the excavated area marked.

5 pav. Šurfas 1. V. Veževičienės nuotr.

Fig. 5. Test pit 1.

2011 m. tyrinėjimai vyko 2 etapais. Žvalgomųjų tyrinėjimų metu fiksuotas 4–15 horizontų nuo 80 cm iki 2,9 m storio kultūrinis sluoksnis, datuojamas XVII a. I puse – XX a. Sklype ištirti 6 šurfai. Visi jie buvo kasami prie pastato sienų. Šurfe 3 dėl aptiktų mūrų bei grindinio fragmentų įžemis nebuvo pasiektas. Visais atvejais (išskyrus gatvės dalyje kastą šurfą 6) po asfalto ar betono kiemo danga buvo fiksuotas gerai išlikęs grindinys (šurfai 1 ir 4) ar jo fragmentai. Grindinys yra XX a. I pusės. *Šurfe 1* po šio grindinio akmenimis rasta moneta – 1908 m. 5 pfenigai. Tame pačiame šurfe 45 cm gylyje fiksuotas dar vieno grindinio fragmentas, kuris pagal virš jo buvusius radinius datuojamas XIX a. II puse. Minėtame šurfe 1,6–2 m gylyje buvo stebimi neperkasti kultūrinio sluoksnio horizontai. Giliausiai (1,9 m gylyje) esantis švelniai pilkšvos žemės gruntas yra buvęs pirminis žemės paviršius (jo storis 7–30 cm) (5 pav.). Jame aptikta tik šiek tiek suanglėjusios organikos. Virš jo buvusiame kiek tamsesnės pilkos žemės grunte, vietomis permaišytame su smėliu, radinių taip pat neaptikta. Pastebėta tik pavienių raudonos spalvos plytgaliukų ir angliukų. Šurfo PV kampe po pamatu fiksuotas įkasimas. Nėra aišku, kaip jis susijęs su apatine pamato dalimi. Įkasime aptikta pavienių XVI a. pabaigos – XVII a. I pusės radinių – smulkių buitinės keramikos fragmentų bei smulkių plytų duženų. Didžiausia koncentracija XVII–XIX a. radinių aptikta juodos ir tamsiai pilkos spalvos grunte. Pastarieji horizontai susiformavo XIX a. II pusėje pastato statybos metu. Be kitų radinių, čia buvo aptikta moneta – XVII a. Jono Kazimiero šilingas. Taip pat rastas mažas, 2x2 cm tiglio gabaliukas. Vidinėje jo pusėje buvo prilipę sukietėjusio metalo – metalo lydymo požymis.

Šurfe 3 aptikti du skirtingo laikotarpio mūro fragmentai (6 pav.). Pirmasis (M1) buvo stebimas šurfo P dalyje 80 cm gylyje nuo žemės paviršiaus. Tai buvusio statinio pamato 90x80 cm dydžio fragmentas, mūrytas iš skaldytų antrinio panaudojimo gelsvos ir rausvos spalvos plytų bei akmenų, rištas molio skiediniu. Pamatas orientuotas Š–P kryptimi. Jis vėlyvas, greičiausiai XIX a. Šalia jo, šurfo R dalyje, prie dabartinio pastato sienos buvo raudono kieto plūkto molio asla. Jos paviršiuje šalia šurfo R pjūvio matėsi ryškios degėsių žymės – matyt, kažkur šalimais stovėjusi krosnis. Žemiau, 1,6 m gylyje, po M1, ta pačia Š–P kryptimi aptiktas kitas mūro fragmentas (M2). Pamatas dėtas tvarkingomis eilėmis, sistemingai, iš geltonos ir raudonos spalvos 26x12–13x 6–7 cm dydžio plytų, tvirtai rištų molio skiediniu. Pamatas fiksuotas iki pat šurfo dugno, iki 2,8 m gylyje aptikto akmeninio grindinio. Šis buvo dėtas ant raudono molio grunto. Pastaroji aplinkybė privertė kasimo darbus sustabdyti ir įžemis šurfe nebuvo pasiektas. Prie pamato M2 šliejosi supiltinės kilmės skirtingos sudėties (daugiausiai smėlingi, vietomis su molio intarpais) kultūrinio sluoksnio horizontai, kuriuose aptikta pavienių XVII a. radinių – smulkių buitinės ir statybinės keramikos fragmentų). Valant sieneles viename iš šių horizontų aptikta moneta – XVII a. II pusės (?) Gustavo Adolfo biloninis šilingas (?) (moneta ypač geros būklės). Mūro fragmentas M2 pagal radinius datuojamas XVII a. Šurfe prie dabartinio pastato pamato maždaug 1 m gylyje buvo rastas Jono Kazimiero šilingas. Dar 2 deformuoti šilingai (?) (vienos monetos abi pusės visiškai nugludintos) aptikti išmestose žemėse. Iš metalo dirbinių išmestose žemėse dar aptiktas 1,5x1,2 cm dydžio švininis svarelis.

Kituose tirtuose šurfuose (2, 4, 5, 6) jokių mūro fragmentų ar ankstyvųjų kultūrinio sluoksnio horizontų neaptikta. Ištirti horizontai datuojami XIX–XX a., kai vyko dabartinio pastato statybos, remonto bei inžinerinių komunikacijų tiesimo darbai. Šurfe 2 20 cm gylyje aptikta XX a. kalkių duobė, įgilinta iki 1,5 m (7 pav.).

Atliktų tyrinėjimų rezultatai neprieštarauja turimiems istoriniams, kartografiniams duomenims bei juos papildo. Remiantis gauta archeologine informacija, aiškėja, kad Islandijos ir Pylimo gatvių ribojamo sklypo apgyvendinimas prasidėjo gana vėlai, tik XIX a. II pusėje, kai plečiantis miestui sklype pradėtas statyti žydų religinės mokyklos pastatų kompleksas. Tai buvo didelio masto darbai, kurie daugeliu atvejų sunaikino ankstyvesnius negausius antropogeninės kilmės sluoksnius. Vietos lokacija – teritorija buvo gerokai nutolusi nuo tuometinio miesto centro, be to, atsidūrusi už miesto sienos – nulėmė teritorijos atskirtinumą. Šios vietos aplinka nebuvo naudojama intensyvesnei miesto kultūrinei ir

6 pav. Šurfas 3. V. Veževičienės nuotr.

Fig. 6. Test pit 3.

7 pav. XX a. kalkių duobė šurfe 2. V. Veževičienės nuotr.

Fig. 7. The 20th-century lime pit in test pit 2.

ūkinei veiklai vystyti. Iki pat XIX a. II pusės sklypas buvo naudojamas tik sodams ar daržams. Užstatymas jame galėjo būti tik pavienis, daugiausia medinis. Tyrinėjimų metu aptiktas mūrinio statinio fragmentas M2 gali priklausyti mūriniam pastatui (planuose žymimas nuo 1808 m.), stovėjusiam maždaug dabartinių Islandijos ir Pylimo gatvių susikirtimo vietoje. Tačiau nėra abejonės, kad statinys galėjęs būti pastatytas gerokai anksčiau, greičiausiai XVII a.

Sklypo centrinėje ir V dalyje, šurfų 1 ir 3 vietoje aptikta archeologiškai vertingų kultūrinio sluoksnio horizontų ir kultūros vertybės požymių turinčių objektų.

Islandijos St. 3/18

In 2011, a field survey and evaluation were conducted at the site of foundation renovation work for the buildings on the plot at Islandijos St. 3/18. Initially six 1.5 x 1.5 m test pits were excavated (Figs. 5–7), later three trenches were excavated at the site of test pits 1–3 alongside the building's foundation, and monitoring was conducted in a 1 m wide trench at the site of test pit 4 alongside the building's foundation. A total of 73.71 m^2 were excavated.

The test pits contained a 0.8–2.9 m thick cultural layer dating to the first half of the 17th–20th centuries. Masonry wall fragments from two different periods: the 19th and 17th centuries, were discovered in test pit 3. 575 finds were collected. Based on the accumulated information (Figs. 1–4), it was determined that the habitation of the plot bounded by Islandijos and Pylimo Streets began fairly late, only in the second half of the 19th century, although a masonry building already existed at the site in the 17th century.

Vitalija Veževičienė

Ligoninės gatvė 3

2011 m. gegužės–spalio mėnesiais atlikti archeologiniai tyrinėjimai Vilniuje, Ligoninės gatvės sklype 3, garažų vietoje. Tyrinėjimų vieta yra Vilniaus senamiesčio V paribyje, šalia Pylimo gatvės, į R nuo jos. Už Ligoninės g. 3 sklypas PV pusėje ribojasi su gretimais sklypais Pylimo g. 38, 38A, už kurių yra Pylimo gatvė. Tyrinėjimai vykdomi sklypo P dalyje, šalia jos P ribos. Šioje vietoje yra buvusi miesto gynybinė siena. Kiemo reljefo paviršius lygus, tyrinėjimų vietos – buvusių garažų grindų paviršius iki tyrinėjimų buvo padengtas betonine danga.

Pirmuoju darbų etapu (gegužės–birželio mėnesiai) kiemo P dalyje, buvusių mūrinių garažų vietoje buvo ištirtas 70 m^2 ploto plotas 1. Antruoju darbų etapu (spalio mėnesį) tyrinėjimai vyko vandentiekio ir kanalizacijos trasų paklojimo vietoje. Jų metu ištirtas 55,8 m^2 plotas. Bendrai kieme ištirtas 125,8 m^2 dydžio plotas.

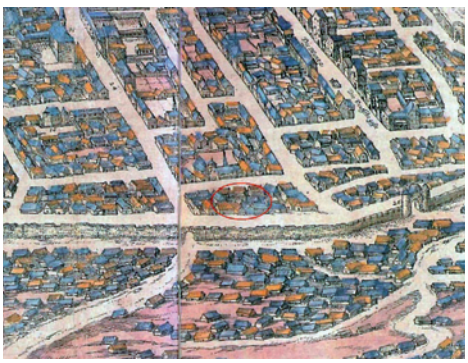

1 pav. G. Brauno perspektyvinio XVI a. miesto plano dalis su pažymėta tyrinėjimų vietos artimiausia aplinka.

Fig. 1. Part of the 16th-century long-term city plan by G. Braun with the immediate vicinity of the excavated area marked.